

Hot mot demokrati och värdegrund - en lägesbild från Malmö

Centrum för Asymmetriska Hot och TerrorismStudier
(CATS)

2009-01-28

Magnus Ranstorp
Josefine Dos Santos

Innehållsförteckning

1. Bakgrund.....	3
2. Arbetets bedrivande	3
2.1 Möten och föredragningar.....	3
2.2 Intervjustudier	4
2.2.1 Metod	4
2.2.2. Avgränsningar.....	5
2.2.3. Rosengård	5
3. Frågor och respondenter	7
3.1 Respondenter.....	7
3.2 Frågeställningar.....	7
4. Analys av svar.....	10
4.1 Inledning	10
4.2 Sammantagen bild:.....	11
4.2.1 Externa faktorer	12
4.2.2 Interna faktorer.....	12
4.2.3 Fokus mot specifika målgrupper.....	14
4.2.4 Åsiktskontrollanter.....	15
4.2.5 Kommunala skolor.....	15
4.2.6 Friskolor	17
4.2.7 Kulturföreningar	17
5. Åtgärder	19
Annex – Lägesbild NL och DK	23
Inledning	23
Lägesbild Köpenhamn	26
Lägesbild Amsterdam	30
Lägesbild Rotterdam.....	34

1. Bakgrund

Regeringen uppdrog 2007-11-29 åt Försvarshögskolan (FHS) och Centrum för Asymmetriska Hot- och Terrorismstudier (CATS) att genomföra en kunskapsöversikt om förebyggande insatser mot våldsbejakande extremism och radikaliserings. Denna uppgift utgör ett första led i arbetet med att analysera utvecklingen av antidemokratiska krafter i samhället, liksom att inhämta kunskaper om åtgärder för att motverka hot mot demokratin.

I uppdraget ingick att beskriva och definiera vad som kännetecknar våldsbejakande extremism och radikaliserings¹, samt genom fallstudier beskriva situationen i såväl Sverige som internationellt. I initialskedet skulle även en beskrivning av de verktyg som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism analyseras i syfte att bedöma dess effektivitet. Efter en kortare period av inledande studier bestämdes, i dialog med Integrations- och jämställdhetsdepartementet (RK/IJ), att uppdragets inriktning skulle ändras något. Förändringen innebar, dels att Malmö skulle utgöra ett pilotprojekt och att arbetet skulle handla om att göra en lägestudie över situationen där, dels att erfarenheter från andra europeiska länder, främst Danmark och Nederländerna, också skulle beaktas.

2. Arbetets bedrivande

Under arbetets gång har åiterrapporteringen till RK/IJ skett löpande genom föredragningar, seminarier och avstämningsmöten. Som delmoment i uppdraget har det anordnats fyra föredragningar och två seminarier för berörda handläggare inom Regeringskansliet och särskilt inbjudna deltagare. Tema och inbjudningslista fastställdes i samråd med RK/IJ. Två möten med Säkerhetspolisen (Säpo) har också genomförts i syfte att inhämta deras syn på olika radikaliseringspersonligheter och diskutera uppdragets frågeställningar. Utöver detta har vi haft ytterligare två avstämningar med RK/IJ där vi har redovisat delmomentens och intervjustudiernas framgång samt preliminära slutsatser.

2.1 Möten och föredragningar

Ett förberedande möte mellan RK/IJ och CATS genomfördes 2008-02-07 för att diskutera uppdragets upplägg. Vid mötet närvarade även ett antal företrädare från Regeringskansliet (främst från Utrikesdepartementet och Justitiedepartementet) samt representant från Säpo.

Ett första möte med projektets fyra huvudintressenter, RK/IJ, Säpo, Malmö kommun och FHS, genomfördes 2008-02-18. Ändamålet med mötet var att ventilera uppdragets syfte och att stämma av vilka de aktuella frågeställningarna var. Eftersom erfarenheter från bl.a Danmark skulle beaktas i studien, genomförde denna grupp också ett senare möte med

¹ Inom EU används termen radikaliserings för att beskriva en process som leder till att en individ eller en grupp stöder eller begår terroristhandlingar som en metod att främja en sak. Europeiska unionen och dess medlemsstater har utvecklat en rad strategier för att förhindra sådan radikaliserings. Det är därför en skillnad mot den relaterade termen "radikal" vilken kan ses i positiv dager när den associeras med fredlig idealism och en önskan att förändra status quo genom demokratiska medel och metoder.

danska Inrikesdepartementet och Säpos danska motsvarighet, PET, 2008-02-19. Syftet med detta var att föra samman aktörer från olika arenor och på så sätt skapa möjligheter för Malmö kommun och Köpenhamns dito att mötas.

En föredragning för ett antal anställda inom Malmö kommun, inklusive kommunstyrelsens ordförande Ilmar Reepalu, genomfördes 2008-03-03. Vid denna föredragning medverkade även representanter från RK/IJ, Säpo och Polismyndigheten i Malmö.

Två seminarier hölls i Malmö, varav det första 2008-04-04 i Rådhuset, där en vidare krets av deltagare bjöds in för att diskutera varande frågeställningar, få nya perspektiv och dessutom erfarenheter från olika typer av verksamhet. Medverkande var bl. a Ilmar Reepalu, berörda representanter inom stadskontoret, SSP-myndigheterna, sakkunniga akademiker, statssekreterare Christer Hallerby från RK/IJ och Marcus Brixskiöld, chef för Demokratienheten i RK/IJ.

Det andra seminariet genomfördes 2008-06-23 där SSP-myndigheter från både Malmö kommun och Köpenhamns kommun sammanfördes för att diskutera gemensamma angreppssätt och frågeställningar. De danska representanterna berättade bl. a om deras erfarenheter av olika former av tidiga åtgärder samt i vilken utsträckning dessa ansågs genomförbara i ett svenskt sammanhang.

För att delge studiens preliminära slutsatser genomfördes en längre föredragning för Ilmar Reepalu 2008-09-18.

2.2 Intervjustudier

Då Malmö valdes som pilotprojekt har de intervjuer som ligger till grund för studien genomförts i bostadsområdet Rosengård. För att skapa ett så tydligt underlag som möjligt har respondenter valts från en rad olika funktioner inom samhällsapparaten såsom polis, skola och socialförvaltning.

2.2.1 Metod

Syftet har varit att skapa en lägesbild över problematiken i Malmö avseende utvecklingen av antidemokratiska krafter i samhället och tendenser som kan leda till våldsbejakande radikaliserings. Genom att ta del av kunskap och erfarenheter från personer verksamma inom Skola, Socialtjänst och Polis (SSP) och i viss mån jämföra dessa med erfarenheter från Danmark och Nederländerna kan man analysera och urskilja de främsta utmaningarna.

Den metod som använts i intervjuarbetet har tagits fram med den s.k. *Delphimetoden* som modell. I stora drag innebär Delphimetoden att man, genom fördjupade frågeformulär, samlar in kunskap från en panel bestående av oberoende sakkunniga. På så sätt uppnås effektivt en mängd slutsatser om ett särskilt komplext ämne. Valet av respondenter baserades både på kompetens och på den samhällliga närhet deras yrke innebar.

För att kunna uppnå en rättvisande bild var målsättningen att respondenterna skulle bilda en så heterogen grupp som möjligt, I och med att denna expertpanel var uppbyggd på sådant sätt undanröjs utrymme för grupptänkande och kreativa idéer främjas. Fördelen med Delphimetoden ligger därför i att den hjälper till att bygga konsensus om ett komplext problem. Metoden lämpade sig särskilt för studien p.g.a. den kvalitativa inriktning som valts med frågor av tematisk och fördjupande karaktär.

Deltagarna i gruppen uppmuntrades i enlighet med metodens principer att beskriva många åsikter och återge så många konkreta exempel som möjligt. Dessa beskrivningar har sedan fått ligga till grund för vidare följdfrågor för att på bästa möjliga sätt fånga upp den enskildes erfarenhet och uppfattning om problematiken. En nackdel med metoden är att resultatet är avhängigt respondenternas förmåga som ger sin bild av verkligheten.

Intervjuerna från expertpanelen har sedan sammanställts och jämförts och ställts i relation till de andra komparativa länderna, Danmark och Nederländerna som därmed fått fungera som referensram.

När faktainsamling sker med hjälp av intervjuer är det ofrånkomligt att respondentens svar innehåller subjektiva uttalanden. Frågorna har dessutom fått anpassas till både respondent och situation. Som ett konkret exempel på just detta kan nämnas svårigheten med att intervjua skolungdomar och en del relevanta frågor har då fått utelämnas.

2.2.2. Avgränsningar

Som tidigare nämnts har studien enbart fokuserat på Malmö som utsetts till pilotprojekt i Sverige. Danmark och Nederländerna har valts som referensländer, då kontexten i dessa båda länder utgör relevanta fall som dessutom kan appliceras i ett svenskt sammanhang. I dialog med RK/IJ bestämdes att studien enbart skulle fokusera på att skapa en översikt över problematiken i Malmö och därmed utelägna jämförelsen av de verktyg som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism.

Skillnaden mellan *radikalisering* och *våldsbejakande radikalisering* är att den senare redan täcks in av befintlig lagstiftning och hanteras av Säpo. Studien skall istället fokusera på det förstnämnda begreppet som här ses som en *process* eller ett första steg mot våldsbejakande radikalisering. Internationella studier pekar på en växelverkan mellan islamistisk extremism och högerextremism. Huvudsyftet med studien är dock att belysa den islamistiska extremismen.

2.2.3. Rosengård

Rosengård är en stadsdel i Malmö stad i Skåne län. Stadsdelen gränsar till stadsdelarna Centrum, Kirseberg, Husie, Fosie och Södra Innerstaden och avgränsas mot övriga Malmö av Östra kyrkogården, Inre ringvägen, Ystadsgatan och Kontinentalbanan. Huvuddelen av stadsdelens bebyggelse utgörs av flerbostadshus som uppfördes under perioden 1967-1972, inom ramen för det så kallade Miljonprogrammet. Dessa omger

köpcentrat *Rosengård Centrum* som överbryggar Amiralsgatan vilken genomskär stadsdelen i öst-västlig riktning.

Förutom miljonprogramsområdena Apelgården, Herrgården, Kryddgården, Törnrosen och Örtagården omfattar stadsdelen även industriområdet Emilstorp, 1950-talsområdet Persborg, villaområdet Västra Kattarp och Östra Kyrkogården. Det totala antalet invånare uppgick 1 januari 2007 till 21 955. Andelen invånare som är födda i utlandet är 60 procent och andelen invånare med föräldrar födda i utlandet uppgår till 26 procent.

Arbetslösheten är utbredd i området, andelen förvärvsarbetande i åldern 20-64 år är 38 procent. 15 procent av invånarna är mellan 16-24 år.² Trångboddheten är ett stort problem i vissa delar av området, främst där boendeformen består av hyresrätter. Dessa bostäder är i vissa fall undermåliga och håller låg standard, vilket har stor inverkan på de familjer som bor där.

De områden inom Rosengård där den största problematiken avseende trångboddhet, segregation och utanförskap har kunnat konstateras är Herrgården, Törnrosen och Örtagården. I Herrgården är arbetslösheten så pass hög som 85 procent³.

² Ibid.

³ Malmö Kommun,

<http://www.malmo.se/download/18.3964bd3611d8d4a5d1c800022168/190.Herrg%C3%A5rden++081201.pdf>, citerad: 2008-12-16

3. Frågor och respondenter

Intervjufrågorna utformades utifrån målet att få fram en så detaljerad bild som möjligt om situationen inom en rad olika områden. De följdfrågor som ställts till respektive person har anpassats efter dennes specifika sakområde. För att erhålla en så god insikt som möjligt i problematiken har redogörelser av beskrivande karaktär och tydliga exempel efterfrågats från respondenterna. P.g.a. studiens känsliga karaktär och dess frågor har respondenterna hållits anonyma och i vissa fall har även frågeställningarna fått anpassas för att passa på ett optimalt sätt.

3.1 Respondenter

Totalt har studien omfattat 30 personer och kvalitativa intervjuer om sammanlagt 50 timmar. Personerna har varit fördelade på följande sätt: två representanter från polismyndigheten i Skåne län, tre representanter från Säpo, två representanter från närpolisen i Rosengård, fem representanter från socialtjänsten, fyra representanter från skolan, fem representanter från akademiska världen och slutligen nio representanter från områden som arbetar mot utsatta ungdomar och brobyggande verksamhet.

De respondenter som valts ut till intervjupanelen är främst verksamma inom SSP-samarbetet; skola, socialförvaltning och polis. SSP-modellen utgör den officiella modell som hanterar dessa frågeställningar och implementerar dessa praktiskt. Det är den interventionsmodell som valts av Malmö stad som frontlinje på lokal nivå. 24 av respondenterna har varit representanter för SSP-samarbetet. För att säkerställa kvalitet i panelen och för att tillse att ytterligare perspektiv tillkommer har även personer som arbetar inom relevanta områden som exempelvis religiösa och kulturella föreningar och olika former av ungdomsstödarbete valts som intervjuobjekt. Dialog med forskare med inriktning på integrationsrelaterade frågor vid både Lunds universitet och Malmö Högskola har även ägt rum i syfte att utöka kunskapen om problematiken.

3.2 Frågeställningar

Frågorna som ställts vid intervjuerna har anpassats efter respondenten och dennes situation. Då studiens syfte varit att skapa en lägesbild av bakomliggande faktorer och förhållanden som kan fungera som drivkrafter för radikaliserings i Malmö, har frågorna kretsats kring huruvida radikaliserings är ett problem och i vilken eventuell omfattning som det förekommer. Mycket energi har lagts vid att förstå de faktorer som ligger till grund för processen mot våldsbejakande radikaliserings, liksom att få insikt i vilken roll miljön spelar in. Både skolungdomar och skolpersonal har intervjuats för att få med deras perspektiv i studien. Frågorna som riktats till dessa individer har då mycket kretsats kring konflikter och problem som berör skolorna, samt hur ungdomarna själva ser på sin situation och framtid.

De frågor som ställts till respondenterna redovisas nedan under rubrikerna radikaliseringskolor och ungdomar.

Radikaliseringskolor

- Är radikaliseringskolor ett problem i Malmö och kan man precisera vad det största radikaliseringsproblemet i Malmö är?
- Vilka drivkrafter ligger bakom radikaliseringskolor (hat mot samhället/västrvärlden, kriget i Irak, personliga negativa erfarenheter, osv.)?
- Hur skiljer sig radikaliseringsdrivkraften i olika stadsdelar?
- Vilka miljöer handlar det om? Källarmoskéer, skolor, fängelser, gäng o.s.v. Vilken inriktning (Shia/Sunni, Salafister, Wahabister etc.) tillämpas?
- Finns det tecken på att gängbildningar fungerar som en katalysator till radikaliseringsbenägenheten? Utgör gängbildning en kanal in till de mer radikala sfärerna?
- Hur ser den omgivande miljön ut (invandrartätt, segregerat, hög kriminalitet, hög arbetslöshet, stark upplevd känsla av utanförskap, dåliga skolor o.s.v.)?
- Finns det några märkbara skillnader mellan olika grupper av invandrare beroende på etnisk härkomst, vilka stadsdelar de slår sig ner i, hur gemenskapen folkgrupperna sinsemellan ser ut (skiljer sig somalierna från irakierna t.ex.)? Kan du ge exempel på hur detta spelas ut?
- Finns det tecken på att kvinnor utsätts för påtryckning av extremistiska individer eller åsiktskontrollanter (att de ska bära slöja, ändra sitt beteende etc.)? Finns det områden där detta förekommer?
- Vilka grupper anses mer benägna till radikaliseringskolor? Är grupper som härstammar från konflikttrabbade länder mer benägna än andra att bli radikaliserade, eller är det konvertiter som utgör den största gruppen?
- Finns det några särskilda indikatorer på radikaliseringskolor i Malmö, d.v.s. visuella varningssignaler man har kunnat identifiera ute på fältet? Vilken påverkan har olika stadsdelar och dess miljö på indikatorerna?
- Om ni ser tecken på radikaliseringskolor hur hanterar ni det? Har ni utvecklat metoder som är effektiva för att skapa dialog och utrymme för att förebygga fenomenet?

Skolor

- Hur ser lägesbilden ut i skolorna? Vilka utmaningar stöter ni på?
- Vilka problem förekommer med anknytning till radikaliseringskolor?
- Finns det åsiktskontrollanter – i vilken utsträckning och hur hanterar ni det?
- Vad propagerar åsiktskontrollanterna – finns tecken på våldsbejakande budskap?
- Har man stött på radikaliseringskolor?
- Vad finns det för bakomliggande orsaker (hat mot samhället/väst, kriget i Irak, utanförskap etc.)?
- Gängbildningar, kan det fungera som en katalysator till radikaliseringskolor?
- Fungerar SSP-arbetets tiopunktsprogram eller behövs ytterligare verktyg?

Ungdomar

- Hur trivs ni med er skola och den undervisning som där bedrivs?
- Hur uppfattar ni era lärare? Får ni det stöd ni behöver? Kan de hantera de problem som kan dyka upp ur ett kulturellt perspektiv?
- Vilka konflikter förekommer i skolan? Stökig omgivning, kulturkrockar, svåra hemförhållanden som sprids till skolan, bråkiga miljöer från området som får effekt även i skolan?
- Deltar ni i alla undervisningsmoment? Finns det påtryckningar angående lämpligheten av vissa lektioner från era föräldrars eller era kamraters föräldrar?
- Vad anser era föräldrar om er skolgång och er framtid (hur ser det ut för flickor med muslimskt ursprung)?
- Hur ser ni på skolk? Vad är orsaken till att man väljer att skolka?
- Gängverksamhet, kriminalitet, extrema grupper - förekommer det? I vilka åldrar startar det? Vad lockar? Vad får det för påverkan på resten av omgivningen?
- Hur länge har ni bott i Sverige?
- Pratar era föräldrar svenska?
- Är de delaktiga i er skolgång och utveckling?
- Vilka tv-kanaler följer man hemma?
- Hur reagerar ni när ni ser bilder från era ursprungsländer där krig och fattigdom är en del av vardagen?
- Vad gör ni på Internet? Deltar ni i några *chattrum*?
- Har ni någonsin blivit kontaktade av åsiktskontrollanter på *chattrum* eller rent fysiskt i ert område?
- Lever ni trångbott? Vad upplever ni för konsekvenser av det?
- Hur ser er omgivande miljö här i området ut? Känner ni er säkra och trygga?
- Hur ser ni på er framtid?
- Hur ser ni på samhället ni lever i, känner ni som ni har samma möjligheter som alla andra ungdomar?
- Har ni någonsin känt er diskriminerade? Om ja, på vilket sätt då?

4. Analys av svar

4.1 Inledning

Radikalisering och de processer som leder i riktning mot våldsbejakande former av extremism är oftast mycket komplexa och individuella sociopsykologiska processer. Erfarenheter visar på att de heller inte alltid följer en linjär utveckling med identifierbara faser utan kan ske hastigt. Oftast föregås radikaliseringsprocesser av rekrytering i våldsbejakande miljöer eller i slutna grupperingar. Ibland kan dock rekrytering föregå radikaliseringsprocesser och inte tvärt om. Processerna är oftast individuella varför det är vanskligt med alltför generella slutsatser.

Den internationella forskningen om radikaliseringsprocesser pekar mot svårigheterna att identifiera och isolera enskilda faktorer på vem som är påverkbar eller sårbar för radikaliseringskrafter. Likaså har forskningen styrkt sambandet mellan olika former av extremism som utnyttjar politiska skeenden och kan vara pådrivande för polarisering inom samhället. Exempelvis har forskning från Holland påvisat att högerextremism var en kausal faktor för ökningen av radikaliseringsprocesser och muslimsk extremism i landet.

Trots de brister som enhetliga sociopsykologiska profiler innebär har de holländska myndigheterna ändå försökt utveckla en användbar modell som hjälper till att identifiera och kategorisera individer i riskgrupper. Modellen är ett av flera redskap som syftar till att urskilja individer i enlighet med både personlighetstyp och gradering av påverkbarhet i relation till rollspelet inom gruppen. Även om gruppdynamik är avgörande för färdriktningen mot våldsbejakande radikaliseringsprocesser, så har myndigheter utvecklat olika preliminära indikatorer vilka kan indikera att en radikaliseringsprocess har påbörjats som ger visuella varningssignaler. Följande indikatorer har identifierats som *möjliga* tecken på radikaliseringsprocesser:

- Två förändringar i beteende t ex ökad frekvens av moskébesök, radikalt förändrad religiös hängivelse i kombination med liknande krav på sin omgivning (syskon och skolkamrater t ex); starkt ökat "fritidsumgänge" med personer som delar samma extremistiska världsbild; tecken på att isolera sig från forna vänner och familjemedlemmar samt om de inte vill umgås med icke-muslimer.
- Två förändringar i de fysiska attributen (skägg, klädsel etc.)
- Utlandsresor till exempelvis Syrien, Jemen, Saudiarabien, Afghanistan, Pakistan, Nordafrika och som varar i längre perioder med diffusa syften.
- Förändrad konsumtion av media, t ex radikala hemsidor och *chattrum* på Internet, eventuellt ökat intresse för utländska TV-kanaler som grafiskt förmedlar våldsbilder från Irakkriget och andra oroshärdar.
- Fysiskt krävande idrottsaktiviteter – särskilt kampsporter – i kombination med förhållanden ovan.

- Komplicerade familjeförhållanden (relationsproblem i hemmet, begynnande kriminalitet, frånvaro av fadersfigur; trauman från konfliktdrabbade hemländer, strikta förhållningsregler gentemot integrering och jämställdhet i samhället på olika sätt - t ex genom att inte tillåta deltagande i simlektioner eller idrott där pojkar och flickor mixas.)

Det är viktigt att understryka att även om några av dessa indikatorer är uppfyllda så innebär det inte nödvändigtvis att personen i fråga har valt att anamma en radikal åskådning och färdriktning. Avsaknad av radikaliseringsprofiler och säkra indikatorer har föranlett ett ökat utländskt forsknings- och myndighetsfokus på s.k. mäklare. Dessa sammanför på ett strukturerat sätt radikala individer med varandra på hemorten och utomlands, samt framförallt i radikala miljöer som källarmoskéer.

4.2 Sammantagen bild:

- 29 av 30 respondenter beskriver oberoende av varandra en allmän ökning av radikalisering de senaste fem åren även om man tycker det är svårt att precisera exakt omfång på ökningen. Det är värt att understryka att de radikala individerna är få, men har en relativt stor inverkan på omgivningen.
- Malmö utmärker sig (även i en europeisk kontext) i att det finns en stor andel invandrare i proportion till befolkningen. Likaså finns det inte några riktiga förorter som i exempelvis Göteborg och Stockholm utan bara stadsdelar. Inom Malmö skiljer sig de närliggande stadsdelarna åt socioekonomiskt samt förutsättningarna för trångboddhet, utanförskap, segregering och i vissa fall radikalisering. Samtliga respondenter identifierade Rosengård som den stadsdel där problematiken är störst. Radikalisering verkar även växa i andra stadsdelar som exempelvis Södra Innerstaden, Lindängen och Fosie.
- En försvårande faktor för en sammantagen lägesbild är att bara på fem år byts halva befolkningen ut i stadsdelen och oftast de som får arbete flyttar ifrån Rosengård. Samtidigt beräknas det inofficiella invånarantalet i stadsdelen till det dubbla eftersom många bor i Rosengård utan att registrera sig.
- Trots en upplevd ökning av radikalisering upplever samtidigt en övervägande majoritet av respondenterna att ingenting görs i frågan. Den rådande samhällsdebatten är undermålig med små marginella slutsatser som ofta inte är grundade på att man vet hur man ska arbeta med dessa frågor. Många letar efter beprövade verktyg men avstår oftast från diskussioner kring frågan av rädsla för att befästa eller skapa fördomar.
- Samtliga respondenter, oberoende av varandra, pekar på samspelet mellan olika gemensamma *externa* och *interna* drivkrafter som grund för ökningen av radikaleringen de senaste fem åren.

4.2.1 Externa faktorer

Den främsta externa drivkraften som identifierades handlar om det som brukar kallas "the single narrative". I första hand gäller det Irakkriget och i andra hand det som många muslimer uppfattar som Västvärldens övergrepp mot muslimer i Irak, Afghanistan och i andra regionala konflikter. Frustration och ilska i kombination med rädsla och ångest förekommer ofta hos individer med bakgrund från konflikthärddar såsom Irak, palestinska områden, Libanon och Somalia.

Trauman från dessa konfliktområden återspeglas ofta på skolgårdar och bland de individer som blir föremål för socialtjänstens och polisens insatser. Barn och ungdomar är en särskilt sårbar målgrupp för påverkan från radikala krafter. Komplicerade identitetsfrågor som att stå emellan två mycket olika kulturer – där man varken känner tillhörighet med Sverige eller sina föräldrars ursprungsland – förstärks ofta med upplevelser av utanförskap, marginalisering, sysslolöshet och avsaknad av framtidstro.

Globaliseringen har lett till ett fragmenterat medielandskap, vars inverkan ofta bidrar till att barn i allt större utsträckning exponeras mot allt mer våldsamma och ocensurerade bilder från krig och konflikter. Omvärldens händelser *utan filter* påverkar barn väldigt starkt. Upplevelser av verkliga eller uppbyggda orättvisor flyter ofta samman där ungdomar samtidigt kan känna en lokal och global tillhörighet samt en stark positivt laddad kollektivistisk känsla.

Ett ofta förekommande budskap från respondenterna var att lärare inte har strategier för att hantera dessa frågor, samt att föräldrarna inte har rätt förutsättningar att hantera problematiken med kulturkrockar. Varken skolor eller familjen verkar ha verktyg eller strategier för att låta vilsna och oroliga ungdomar ventilera sina tankar om skeenden i omvärlden. När skolor eller familjer saknar denna förmåga att diskutera skapas ett vakuum som kan fyllas av andra former av gemenskap och tolkningar - exempelvis radikala grupper med våldsbejakande budskap.

4.2.2 Interna faktorer

Den främsta interna drivkraften handlar om den extrema segregationen och utanförskapet som upplevs i områden som Rosengård. Respondenter inom skola, socialtjänst och polis återgav exempel på att det finns ungdomar som trots sin födsel och/eller uppväxt i Rosengård aldrig har lämnat sitt bostadsområde och heller aldrig sett Malmös innerstad. Segregationen leder till en ond spiral av utanförskap, arbetslöshet, misstro och bitterhet mot samhället, och i sin tur ökad isolering.

Trångboddhet

Trångboddhet uppges av samtliga intervjuade som det allra största problemet i hyresrättsdelen av Rosengård och som det som skapar grogrund för alla andra problem.

Herrgården, Törnrosen och Örtagården är de hyresrättsområden där trångboddheten är som allra störst. Konsekvenserna av trångboddheten inkluderar ofta dåliga och konfliktfyllda hemförhållanden för familjerna. I varje trappuppgång bor ett ovanligt högt

antal barn. Trångboddheten innebär ofta att de inte kan vistas hemma på dagarna utan dras till gatan där droger, kriminalitet, ungdomsgängsbråk och annat förekommer. Dessa barn är ofta utlämnade och har ingenstans att göra sina läxor efter skolan eftersom de inte kan vistas hemma, och drabbas då av negativ sysslolöshet.

En annan konsekvens av trångboddheten är att kvinnor/flickor är i en utsatt situation med en större arbetsbörda med många barn/syskon att ta hand om i små lägenheter. Här uppgav många respondenter att denna grupp likaså är extremt vaktade av männen i området och av åsiktskontrollanterna och ofta utsätts för olika former av påtryckningar.

Segregation och former av enklavisering

Enligt respondenterna utgör utanförskapet och segregationen i Malmö ett väldigt stort problem. Det finns ungdomar i Rosengård som aldrig har varit inne i Malmö city och som inte känner till något annat än det område de bor i vilket skapar en känsla av hopplöshet och frustration inför framtiden. Det finns även vuxna, speciellt kvinnor som aldrig har rört sig utanför Rosengård och de lever då kvar i en ond spiral av arbetslöshet, brist på utbildning och integrering i samhället. Detta förstärker en upplevd känsla av att man inte tillhör det svenska samhället.

I vissa fall leder kombinationen av utanförskap, hopplöshet, frustration över bråkiga hemförhållanden och inget framtidshopp till att ungdomar skapar sig en identitet genom att ingå i en grupp där de får känna samhörighet. Det är då lätt hänt att de hamnar antingen på den kriminella vägen genom ungdomsgång eller på den religiöst radikala vägen där andra former av missnöje mot samhället demonstreras.

Samtliga respondenter pekar på en markant ökning av enklaviseringen som i sin tur medfört en ökad isolering och som i slutändan leder till en ökning av samtliga ovannämnda faktorer. Det blir sammantaget en ond cirkel. Enligt många av respondenterna så bottnar segregationen och enklaviseringen i boendepolitiken som akut måste lösas. Vissa respondenter anser att inte fler invandrare bör tillåtas flytta till Rosengård utan att man borde ”stänga området” för ny invandring.

Bristfällig introduktion för nyanlända invandrare

Ett annat stort problem är att invandrarföräldrar oftast fått en mycket bristfällig introduktion, vilket medför en dålig uppfattning om hur samhället med lagar och levnadsförhållanden fungerar. Detta förvärrar i sin tur arbetslöshet, segregation och isolering eftersom dessa invandrarföräldrar aldrig integreras, vilket medför en oförståelse – och många gånger även en stark motsättning - till det svenskt samhällsliv, kulturella levnadsförhållanden och den demokratiska värdegrunden i stort.

Dels är man frustrerad över sin situation och dels bildas uppfattningar om ”svensken” som är snedvridna, t ex att svenskar är promiskuösa och lever ett osunt liv och att man ska akta sig för att beblanda sig med dem. Några respondenter hänvisade till att denna bild aktivt utnyttjas av radikala grupper och åsiktskontrollanter (se 4.2.4) vilka spär på fördomar och uppmanar till isolering. I många fall hänvisar dessa grupper till tolkningar och restriktioner inom sin religiösa lära där vänskap med icke-troende individer aktivt

motverkas. Respondenter påpekade att sådana radikala grupper ofta besökte nyanlända invandrare för att påpeka ”vad som gällde.”

En ytterligare komplicerande faktor var bristfälligheter i språket. Respondenter påpekade att på grund av bristfällig kunskap i svenska så engagerar sig vissa föräldrar inte i sina barns skolgång eller utveckling. Detta leder i sin tur till att barnen ofta tar över mycket av det praktiska ansvaret i hemmet som betalning av räkningar och kontakter med myndigheter. När sedan ett barn råkar illa ut på ett eller annat sätt så står föräldrarna handfallna. Ännu värre blir det om mer än ett barn i familjen råkar i problem.

4.2.3 Fokus mot specifika målgrupper

Sårbarheten hos barn och ungdomar har vid vissa tillfällen utnyttjas av organiserade krafter som systematiskt riktar in sina rekryteringsinsatser mot specifika målgrupper. Ett flertal respondenter pekade på att man stött på ungdomar som har dragits in i radikala miljöer. Dessa ungdomar har skickats utomlands och återkommit till Sverige med en utpräglad radikal och våldsbejakande attityd. Vidare pekade respondenterna på att konvertiter överkompenserar sin övertygelse genom ett mer radikalt förhållningssätt. Den systematiska rekryteringen har även inriktats på att nå ensamma och utstötta tjejer som slutligen leder till konvertering, giftermål, utlandsresor och isolering från familjen.

Vissa respondenter antydde även att det förekom misstankar om extern finansiering för resor till arabiska språkskolor, läger- och koranskolor. I vilken utsträckning finansieringen skedde av andra länder eller till vilket syfte gick inte att utforska vidare eller var ej inom mandatet för uppdraget.

Totalt finns uppskattningsvis ett 15-tal källarmoskéer i Malmö med omnejd. Källarmoskéer med ett extremistiskt budskap i olika riktningar identifierades som en framträdande radikaliseringsmiljö. Den allmänna uppfattningen bland respondenterna är att många utsatta ungdomar får sina idéer från just källarmoskéer med uttalade isolationistiska inslag i Malmöområdet och då främst Rosengård som är alla väldigt inriktade på att nå ungdomar.

Antalet källarmoskéer med ett utpräglat våldsbejakande budskap uppskattas till mellan tre och fem i Malmö varav en till tre stycken är lokaliserade i Rosengård. Exakt antal är svårt att beräkna eftersom de kontinuerligt öppnas och stängs ned. Vissa uppger sig för att vara etniska föreningar, vilket gör det svårt att utläsa vilka som är kulturföreningar och vilka som är moskéer.

Den källarmoské som stängdes ner i början av sommaren 2008 – och som ockuperades under november-december - är den som många respondenter identifierat som en av de mest radikala. Den uppges ha sysslat med rekrytering, koranskolor, speciella kurser för konvertiter samt trakasserat många i området både psykiskt och fysiskt.

Ett antal respondenter har även återgivit att det förekommit erbjudande om utlandsresor inom vissa källarmoskéer men att denna verksamhet noggrant dolts för utomstående.

Det finns en risk att åsikterna från källarmoskéerna överförs till skolan genom rekryteringsförsök av marginaliserade ungdomar som approcheras.

4.2.4 Åsiktskontrollanter

Några respondenter pekar på att det finns en grupp ultraradikala män som agerar åsiktskontrollanter i områden som Rosengård och att det finns en mycket stark hotkultur. I Herrgården uppskattas det att så gott som alla kvinnor är nu beslöjade, något som de själva uppger beror rädsla för åsiktskontrollanterna i området snarare än en ökad hängivelse till traditionalism. Det förekommer även fall av fysiska trakasserier.

Respondenter återgav också att kvinnor av muslimsk härkomst som inte följer åsiktskontrollanternas regler har blivit trakasserade och hotade i Rosengårds mest utsatta områden. Även socialarbetare har blivit föremål för trakasserier när man delat ut information om kvinnors rättigheter. Exempelvis trakasserar åsiktskontrollanter utvalda kvinnor och ungdomar som vill delta i festligheter runtom i området som t ex *Rosengårdsdagen* där unga flickor skrämdes iväg av åsiktskontrollanterna och inte vågade uppträda på scen. Ett annat exempel är att man inför Ramadan skickade ut brev och instruerade föräldrar att aga sina barn om de vägrade fasta.

Ytterligare exempel återges av respondenter på hur dessa åsiktskontrollanter trakasserar föräldrar som inte lever på ett rättfärdigt sätt och att det finns fall av misshandel och t o m mordbrand under sommaren 2008 där man misstänker att dessa grupper ligger bakom. Trots tidigare polisanmälningar av mordbrandsoffret – en ensamstående kvinna med tre döttrar – för omfattande trakasserier från bespottning till grova pistolhot i detta fall så skedde ingen utredning eller efterföljande åtgärd. Det mest utsatta området är Herrgården i Rosengård där man även lever med de sämsta levnadsförhållandena helt generellt.

Nyinflyttade familjer får besök hemma där företrädare för radikala grupper talar om för dem vilka regler som gäller i Rosengård. Förhållningsreglerna omfattar bl.a. att kvinnor som aldrig tidigare burit slöja nu tvingas till det, att flickor och pojkar inte får leka tillsammans och cementera patriarkala maktstrukturer. *Nyinflyttade familjer som aldrig varit speciellt religiösa eller traditionella uppger att de levde friare i hemlandet än i Rosengård.*

4.2.5 Kommunala skolor

Skolor har goda förutsättningar att följa barns utveckling och förändringar eftersom de har vardaglig kontakt med utsatta barn och ungdomar. Skolan spelar även en avgörande roll för barn och ungdomars förutsättningar att kunna hantera komplexa förhållanden som olika former av konflikter och påtryckningar. Den sammantagna bilden är att kommunala skolor har problem att hantera frågor kring kulturkrockar och påtryckningar eftersom fler och fler elever väljer att hoppa av kommunala skolor till friskolor. De som arbetar inom de kommunala skolorna påvisar att skolor oftast inte har några riktiga strategier för att hantera barn som kommer med den sortens svåra problem som en krigsdrabbad och

förtryckt bakgrund medför. Ofta behöver barn omfattande terapisaamtal och även om det har försökts sättas in så är väntelistorna långa och många barn får inte den hjälp de behöver.

En bidragande problematik är svårigheten för barn som upplevt trauma att dagligen komma i kontakt med historier om svåra missförhållanden i hemlandet och i den muslimska världen genom TV-bilder och Internet. Dessa hem har ofta utländska TV-kanaler på hela dagen med nyhetsbilder som inte omfattar självzensurering av olika former av blodigt vålds- och konfliktsener. Barn utsätts här dagligen för starka våldsbilder från krigshärjade områden med en växelverkan av en uppfattning om gemensamt lidande, och om ett budskap som verkar gå ut på att det handlar om ett systematiskt angrepp mot muslimer från västvärldens sida. Samtidigt vet barn att deras släkt kanske befinner sig i dessa konfliktområden. Barnen har oftast ingenstans att ventilerera frågor kring detta som naturligt växer sig starka hos en del. Lärare och skolkuratorer har uttryckt svårigheter att hantera detta och att det inte finns någon strategi förutom att skicka de svåraste fallen till barnpsykiatrin.

Flera respondenter pekade på att detta bidrar till att underlätta radikala predikanter att komma in och ta över och på sätt och vis få barnen och ungdomarna att känna trygghet.

Avsaknaden av ventiler för att reda ut olika frågetecken kring konflikter och kulturkrockar pekar på brister inom skolans resurser och kompetens. Utanför skolgården finns det också få resurser tillgängliga som illustreras av att det bara finns två fritidsgårdar och 8 000 barn på Rosengård. Utanför och inom skolan arbetar ofta ensamma eldsjäljar med mycket komplicerade och resurskrävande frågor.

Även om nätverk finns för skolkuratorer som arrangeras av Socialstyrelsen om patriarkala familjer, flickor och heder, så påvisar respondenter att skolpersonal behöver ofta mer utökade utbildningar i kultur- och antropologirelaterade ämnen för att bättre kunna bemöta svåra situationer med barn från andra kulturer eller krigshärjade områden. Några respondenter underströk att det kunde göra mer skada än nytta att gå in och röra upp en sluten och isolerad familj om man inte besitter rätt kompetens.

Nödvändigheten kring ytterligare kulturell kompetensutveckling hos skolpersonal blir tydlig med det batteri av utmaningar som de dagligen stöter på i skolan: krav från föräldrar på att skilja på pojkar och flickor och på extrem kontroll av sina döttrar som de inte vill deltar i olika undervisningsmoment eller sitter tillsammans med pojkar i klassrummet. Dessutom återges ofta exempel på pojkar som har fått i uppdrag att kontrollera och styra sina systrar. En annan utmaning är familjefejder mellan och inom olika etniska grupper.

Likaså tampus barn med kulturkrock och den förvirring som uppstår av de diametralt olika budskap de får hemma om att uppfylla Koranens alla stränga levnadsregler, gentemot de får av svenska lärare i skolan om levnadssätt, regler, syn på kvinnor osv. Ofta kommer motstånd från flickornas egna föräldrar och syskon mot att leva västerländskt.

Ett annat problemområde är tvångsgiften som personer inom skola och socialförvaltning stöter på och då handlar det om ungdomar så unga som 13-14 år som antingen skickas bort över loven och kommer hem gifta eller som i vissa fall uppges vigas av imamer i lokala området. Det rapporterades att väldigt många flickor gifts bort under sommarlovet mellan årskurs 8 och 9. En hel del av dessa försvinner här för gott till hemlandet.

4.2.6 Friskolor

Respondenterna hade här blandade utsagor om vad som är positivt och negativt med friskolor. De som talar negativt om friskolorna pekar på de religiösa och strikta varianterna, och klassar alla friskolor som att ha en sammantagen negativ effekt både utbildningsmässigt och kapacitet att återintegrera sig in i de kommunalt drivna skolorna efter årskurs sju.

Många respondenter framhåller även problem med de religiöst strama friskolorna eftersom barn ofta lär sig isolering från start. Man pekar på att pojkar och flickor inte får sitta tillsammans eller umgås på rasterna, flickor är påpassade och får inte delta i gymnastik samt tvingas många gånger att gå i syjuntor och feminint präglad undervisning medan pojkarna får delta i utomhusaktivitet etc. Musikundervisning är ofta förbjudet i dessa friskolor. Vissa friskolor kan då med denna prägel ibland bryta mot den svenska skollagen.

Flera respondenter pekar på en stor rekrytering till religiösa förskolor och friskolor där skolskjutsar och service på alla sätt ofta erbjuds. Här attraheras föräldrar som är rädda och osäkra, och vars barn därmed dras in i något som är mer extremt än vad de själva är.

De som å andra sidan är positiva menar att de friskolor som inte är religiöst präglade men som ändå tar emot många invandrabarn från Rosengård och andra områden inte alls har de problemen som de religiöst präglade skolorna har. Man menar här att friskolor kan fungera väl om regelsystemet följs och svenska lagar respekteras.

4.2.7 Kulturföreningar

Samtliga respondenter har uppgett att många kulturföreningar inte är vad de uppger sig vara. I vissa fall bedriver de i själva verket religiös verksamhet med en radikal hållning. De motsätter sig aktivt all form av integrering i samhället och vilket de även uppmanar sina medlemmar att göra. De motsätter sig likaså demokratiska styrelseformer medan förtryck av kvinnor/flickor förekommer. Enligt många respondenter sker predikningarna ofta på andra språk och där ett uttalat hat mot både Sverige och västvärlden förekommer. Det är dock viktigt att understryka att väldigt få har ett våldsbejakande budskap.

Flera av de intervjuade uppger att föreningarna oftast visar två ansikten, ett mot Malmö stad och ett annat mot sina medlemmar. Vid ansökning för bidrag så används all "korrekt" retorik i form av demokrati, integration, kunskapssökande, positiv sysselsättning, etc. De flesta av dessa kulturföreningar får sedan finansiella bidrag från

kommunen utan att några motkrav ställs eller utan att några kontroller görs av genomförd verksamhet.

Respondenter återger exempel på dessa kulturella föreningars verksamhet:

- Anordnandet av bönelokaler och radikala källarmoskéer
- Arrangemang av resor (som de kallar läger inför kommunen) till olika radikalt religiösa evenemang
- Aktiviteter för pojkar medan flickorna tvingas stanna i lokaler och städa och laga mat åt församlingen
- Inbjudan av radikala predikanter från andra städer som t ex Göteborg och Stockholm men även en hel del från Danmark
- Insamling av pengar som skickas utomlands.

5. Åtgärder

En överväldigande majoritet av respondenter anser att situationen i Rosengård är ohållbar och kräver en rad olika åtgärder inte minst inom radikaliseringsområdet. Studien vill särskilt lyfta fram några av de framförda förslagen till åtgärder:

Ändrad lagstiftning och politik

- Malmö stad önskar en förändring så att Migrationsverkets sekretess hävs för kommunen när det gäller nyanlända flyktingars boende, så att man åtminstone vet hur många personer som bor i området och därmed har en möjlighet att sätta in åtgärder mot extrem trångboddhet.
- Trångboddheten är ett stort problem och måste akut åtgärdas.
- En lagstiftning som förbjuder tvångsgifte och arrangerade äktenskap bör övervägas.

Förbättrad myndighetssamverkan och ökad utbildning

- Ansvarsförhållanden bör klargöras om hur att förebygga radikaliserings och särskilt rollfördelningen mellan stat och kommun (t ex via Sveriges kommuner och landsting).
- Samarbetet mellan Säpo och den öppna polisverksamheten kan förbättras. I dagsläget får vi bilden av att det mer handlar om en envägskommunikation. Den öppna delen föder Säpo med upplysningar men upplevs sällan få feedback.
- Det finns ett behov av att utveckla underrättelsetjänsten (inklusive utbildning för närpolis) i frågor som rör radikaliserings – vilka tecken skall man leta efter, vilka indikatorer finns, vilka är problematikens drivkrafter etc. Ökade resurser bör riktas mot den polisiära kontaktverksamheten och utbildning av när- och fältpolis. I dag har närpolisen inte ett samlat grepp om lägesbilden. I detta arbete är det också av yttersta vikt att skolorna har någonstans att vända sig när de uppräcker indikatorer.
- Ramarna för SSP fungerar väl. Ett formaliserat nätverk bestående av representanter från skolkuratorer, socialtjänst, barnpsykologiska avdelningar på sjukhus och socialtjänst gör att erfarenheter kan tas tillvara och man kan nyttja varandras tjänster vid behov. SSP-samarbetet och erfarenheter kring radikaliseringsproblematiken bör dock utvärderas i syfte att identifiera problemområden och för att utväxla erfarenheter mellan städer och kommuner. I

dag saknas det organiserade former för att knyta an till s.k. 'best practices' om vilka verktyg och metoder som fungerar.

- Inrättandet av kommunala *helpdeskar* för att kunna stödja förvaltning, skola och fältpersonal i utsatta kommuner i radikaliseringsfrågor bör övervägas.
- Ökad vaksamhet på vem kommunen anställer som förmedlande länk, ”brobyggare”/kulturtolkare⁴ för att undvika att fel personer söker sig till dessa tjänster. Det har tidigare förekommit personer som hållit kurser för konvertiter och varit medlem i den islamistiska föreningen, samtidigt skickas att medla i en familjekonflikt med hedersrelaterade inslag. Personer kan söka sig till dessa tjänster av fel anledningar och deras värderingar skiljer sig från kommunens. Likaså bör uppmärksamhet riktas mot hemspråkslärarna då dessa används till allt. De får gå hem och medla i familjekonflikter, tolka i olika situationer etc., men man vet inte alltid vilka värderingar de har och förmedlar.
- Introduktionsträffar för nyanlända invandrare bör ske vid upprepade tillfällen eftersom de nyanlända oftast kan ha svårt att ta till sig viktig information om lagar, regler och värdegrund i samband första gången när andra mer praktiska problem är mer näraliggande.
- Malmö stad bör överväga att ingå i ett kommunalt samarbete om radikalisering med framför allt Köpenhamn, vilka redan ingår i ett större nätverk med Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Liverpool och Essen.

Förebyggande arbetet i skolor

- Det finns ingen eller mycket lite vägledning utifrån läroplaner på hur man skall handskas med radikaliseringsproblematiken. Det finns en rädsla att prata om detta eftersom man är rädd att befästa eller t.o.m. skapa fördomar, vilket leder till att ingen säger något. Det saknas verktyg för att på ett konstruktivt sätt hantera problematiken. Utvecklingen och samordningen av dessa verktyg inom och mellan kommuner bör prioriteras.
- Riktade förebyggande insatser bör redan göras redan vid lågstadiet eftersom problemens dimension blir mer svårhanterlig med högre ålder. Dessutom riktar sig vissa källarmoskéer medvetet mot minderåriga, då de dels är mer lättpåverkade och dels att myndigheter har svårighet med insyn.
- Det är viktigt att skolan har en policy kring hur man skall hantera hur elever skall sitta i klassrummen, delta i skolgymnastiken etc. Fenomenet att det i svenska skolor finns föräldrar som kräver att det skall göras åtskillnad mellan flickor och pojkar kräver att man från skolans sida har en plan för hur detta skall bemötas. Det finns dock i dagsläget ingen centraliserad modell över hur man skall bemöta

⁴ Personen skall fungera som länk mellan det svenska samhället och den enskilde familjen.

problemet. En likriktad modell mellan skolor hade underlättat vidhållningen av policyn.

- Det behövs fler kultursekreterare som blir förmedlande länkar inom skolsystemet för att medla mellan skolan och familjerna när förutsättningarna är svåra. För att effektivisera, och samtidigt förhindra att verksamhet på ett olyckligt sätt koncentreras till enskilda individer, behövs det ”kulturteam” inom skolor som kan agera kollektivt i barnens intresse.
- Mer resurser krävs till krigs- och tortyr-teamen inom barnpsykiatri.
- Läxhjälp bör erbjudas i olika anpassade former utanför hemmen med hjälp av stadsdelsvärdar.
- Nya former för att säkerställa en dialog med mödrar som bjuds in till skolan men som uteblir – t ex under förmiddagar för socialt umgänge. Dessa har ofta en mycket begränsad kontakt med personer utanför familjen.
- Vissa friskolor med religiös prägel i Malmö sprider ett budskap som inte är förenligt med den värdegrund som omfattar mänskliga rättigheter och ett demokratiskt synsätt – det cementerar i stället patriarkala strukturer, spår på utanförskap och enklavisering etc. Dessa friskolor får dessutom statliga bidrag för sin verksamhet. Den statliga kontrollen av friskolorna har på det här området ”en stor förbättringspotential”.
- Friskolor med religiös inriktning gör ibland att man tappar kontrollen över vissa barn, då dessa institutioner gör det svårt för svenska myndigheter att utöva tillsyn över den utbildning som bedrivs. Utbildning av t ex arabisktalande friskoleinspektörer som kan ges möjlighet att kontrollera att friskoleverksamheten efterföljer skollagen bör därför prioriteras.
- Man måste våga diskutera värderingar och ta upp jämställdhets- och integrationsfrågor på en offentlig och öppen agenda. Det handlar om att ställa frågor till lärare hur de hanterar när en flicka inte får göra samma saker som en pojke etc, och att ha konkreta handlingsplaner för hur man skall gå tillväga i detta. Dessa grupper väljer att leva i samhället men utanför dess normverk.

Kulturföreningar

- Det finns ett behov av att granska alla kulturföreningar i Malmö och dessa bör redovisa sina verksamheter i detalj. Dels bör man granska vilka föreningar det är kommunen finansierar och huruvida dessa egentligen inte bedriver kulturverksamhet utan religiös verksamhet. Dels bör man granska finansieringen i detalj och om detta sker genom externa utlandskällor.

Forskningsområden

- Forskningsprojekt om social press, moralkontrollanter och åsiktsförtryck genom att undersöka könsroller, kläder m m bör initieras och understödjas. Påtryckningarna från åsiktskontrollanter skapar konflikter; man tvingas in i sammanhang man normalt inte skulle söka sig till.
 - Radikaliseringsprocesserna, dess karaktär och omfattning inom Malmö är svårutforskade områden. Fortfarande vet vi för lite om radikaliseringskrafternas omfång i Rosengård. Mer forskning behövs om bakomliggande faktorer och radikaliseringsmiljöer för att få en sammantagen lägesbild. Individ- och familjeenheter i olika stadsdelar kan ge både insikt och viktig statistik om tvångsäktenskap, anmälningar gällande hedersrelaterat våld, flickor i skyddat boende, etc. Det vore värdefullt att systematiskt sammanställa denna statistik för bättre insyn
 - Liknande forskning som denna studie bör initieras av RK/IJ med fokus på andra städer i Sverige för att jämföra lägesbilder och problemområden.
 - RK/IJ bör likaså initiera studier kring indikatorer på radikalisering.
-

Annex – Lägesbild NL och DK

Inledning

Detta annex innehåller en sammanställning av förenklade lägesbilder rörande radikaliseringsproblematiken i både Danmark (Köpenhamn) och Nederländerna (Amsterdam/Rotterdam) byggt på sammanställt material och sekundärkällor i respektive land. Avsikten med annexet är att få en snabb, översiktlig och jämförbar lägesbild över liknande städer där man identifierat radikalisering som ett problem och där man vidtagit olika preventiva åtgärder. Syftet är även att se lägesbilden i Malmö i ett bredare geografiskt sammanhang där problem samt motåtgärder varit mer omfattande.

Köpenhamn valdes med anledning av dess nära geografiska läge med Malmö vilket utgör Öresundsregionen. Amsterdam och Rotterdam valdes med anledning av att Nederländerna tillsammans med Danmark har omfattande kunskaper kring lägesbilder om radikalisering inom dessa städer, och där man vidtagit ett batteri av olika konkreta åtgärder som kan verka som inspiration i andra kontexter.

Annexet bygger på omfattande intervjuer med verksamhetsansvariga kommunala representanter i Köpenhamn, Amsterdam och Rotterdam om åtgärder som motverkar radikalisering. Informationen bygger även på ett flertal konferenser om radikaliseringsproblematiken där representanter från dessa kommuner presenterat lägesbilder samt åtgärder. Informationen har i vissa stycken även verifierats av polisiära källor med radikaliseringsfrågor som primär arbetsuppgift.

Följande frågor har ställts:

Fråga 1 - Radikalisering

- I vilken utsträckning är radikalisering ett problem i er stad? Hur manifesterar det sig? Kan ni specificera exakt vilka utmaningar som är mest svårhanterliga?
- Vilka är de bakomliggande orsakerna till radikalisering lokalt? Kan ni specificera särskilda dimensioner (interna/externa), dvs. vilka orsaker ligger vanligtvis till grund för radikalisering - är det diskriminering (internt) eller omvärldsproblem (externt)?
- Vilka specifika miljöer är en del av radikaliseringsfärderna i er stad (källarmoskéer, skolor, universitet, fängelser etc.)?

- Finns det några märkbara skillnader mellan olika grupper av invandrare med avseende på sårbarhet och mottaglighet för radikaliserings? Samlas olika etniska grupper i specifika stadsdelar?
- Finns det tecken på att kvinnor utsätts för påtryckning av extremistiska individer eller åsiktskontrollanter (att de ska bära slöja, ändra sitt beteende etc.)? Finns det områden där detta förekommer?

Fråga 2 - Problemområden

I vilken utsträckning är följande faktorer ett problem i er stad? Har ni påträffat dessa problem och vänligen kommentera i detalj hur omfattande problemet är:

- Trångboddhet och dålig levnadsstandard
 - fattiga och konfliktfyllda hemsituationer (spelar dysfunktionella familjer en roll)?
 - svårigheter för barnen att göra hemläxor eller få stöd från familjen för att fullfölja sin skolgång
 - kvinnor och barn som är extremt påpassade av personer i området så de tvingas till undergivenhet
- Segregation
 - Hopplöshet och frustration inför framtiden? Social rörlighet?
 - Har vissa aldrig vistats utanför sitt bostadsområde eller stadsdel?
- Enklaver
 - Hur stor är omfattning av illegalt boende? Utgör detta ett stort problem i er stad? Hur hanterar ni det?
- Bristfällig introduktion för nyanlända invandrare
 - Till vilken utsträckning är dålig förståelse och kunskap om ert samhälle, lagar och kultur en faktor för isolering?
 - I vilken utsträckning utgör föräldrarnas bristfälliga språkkunskaper en möjlighet för barnen att ta över "kontrollen" över familjen?

Fråga 3 - Skolor

I vilken utsträckning är skolor i er stad utrustade att hantera radikaliserings?

- Finns det strategier för att ge stöd till barn som kommer från traumatiserade förhållanden (konfliktländer etc.)?
- Förekommer det konflikter mellan lärare och föräldrar över innehållet i undervisningsmomenten?
- Lämnar elever de kommunala skolorna för religiösa privatskolor när de inte accepterar den allmänna undervisningen?
- Förekommer det tvångsgiften av barn och ungdomar (vid utlandsresor etc.) Hur unga är de då?
- Utförs kontroller av vad som lärs ut i privata skolor med religiös inriktning? Följer det er skollag och hur upprätthåller ni dessa regler?

Fråga 4 - Kulturföreningar

I vilken utsträckning spelar kulturföreningar med religiös inriktning en roll i radikaliseringsprocessen?

- När en kulturförening ansöker om finansiering, överensstämmer dess aktiviteter med den faktiska verksamheten? Finns det tillfällen då man upptäckt att så icke varit fallet och varför?
- Finns det mekanismer som kan kontrollera att kulturföreningar verkligen följer reglerna?
- Har det förekommit tillfällen då dessa föreningar har motsatt sig demokratiska principer? Förekommer det förtryck av kvinnor?
- Har ni påträffat kulturföreningar med religiös inriktning och moskéer som får sin finansiering från utlandet? Vilka länder är det i så fall som står för finansieringen?

Fråga 5 - Forskning

Bedrivs det någon forskning i er kommun och i så fall av vem och inom vilket/vilka områden?

Fråga 6 – Framgångsrika satsningar

Vilka är de mest framgångsrika satsningar som er kommun har vidtagit för att motverka radikaliseringsprocessen och varför?

Lägesbild Köpenhamn

Inledning

Köpenhamn har en total befolkning på 509 000 invånare (2008) varav över 20 procent utgörs av individer med invandrarbakgrund. Företrädare för de myndighetsföreträdare vi talat med menar att Köpenhamn är en stad med mångkulturella inslag och med relativt hög tolerans för olikheter. Detta åskådliggörs bl a av de närliggande men socioekonomiskt skilda stadsdelarna Norrebro, Österbro, Christiania och Vesterport.

Danmark har under de senaste fem åren upplevt en dramatisk skärpning av säkerhetsläget som kombination av en alltmer ökad polariserad högerinriktad inrikesdebatt kring invandring; efterdyningar av globala protesterna och bojkott mot Jyllandspostens publicering av Muhammed-teckningar och fyra terrorsträttegångar i snabb följd under de senaste tre åren (Glostrup, Said Mansour, Vollsmose, Glasvej).

Radikaliseringens bilden i Köpenhamn kompliceras av det faktum att Dansk Folkeparti driver en hård invandringspolitik, att muslimska extremrörelsen Hizb-ut-Tahrir har stark närvaro och att andra extremrörelser som autonoma vänsterideologiska krafter är periodiskt i rörelse med våldsamma kravaller mot poliser (exempelvis vid rivningen av ungdomshus eller andra starkt mobiliserande frågor). Utländska gängbildningar som kombinerar kriminella syften och ideologiska förtecken är ytterligare en ny trend.

I mångt och mycket anses radikaliseringen vara ett storstadsfenomen då man upptäckt förekomsten av radikala krafter främst i Köpenhamn och Århus och även till viss del i Odense. Inom Köpenhamns kommun har man inga segregerade bostadsområden som är isolerade från den centrala stadskärnan. Norrebro är ett uttalat invandrarområde men anses vara relativt förskonat från segregering. I Köpenhamns kommun klassificeras officiellt fyra områden som utsatta bostadsområden: Mjølnerparken, Akacieparken, Tingbjerg och Aldersrogade.

Radikalisering har länge ansetts vara ett växande problem i Danmark. Den danska säkerhetstjänsten PET har sedan 2004 tagit flertalet initiativ att föra samman olika aktörer inom det danska samhället för att föra en dialog kring problemet. Främst fokuserar danska insatser på att stärka rådande SSP-former. Ett batteri av olika initiativ har successivt tagits fram olika aktörer och den, av regeringen utvecklade, nationella strategin för att motverka radikalisering.

Sammanfattningen lägesbild utifrån våra frågeställningar:

Fråga 1 – Radikalisering

- Radikaliseringen i Köpenhamn är ett relativt litet fenomen och inte speciellt synligt eftersom det finns enbart ett fåtal utsatta bostadsområden där

radikalisering med åsiktskontrollanter eller andra former för synligt förtryck förekommer. Förutom PET:s egna preventiva insatser och brottsärenden har man från kommunens sida erkänt att man har svårt att precisera omfattningen av radikalisering och därmed har man påbörjat punktinsatser i vissa områden. En av de mest synliga insatserna är den s.k. Hotspotinsatsen i Valby där fyra fältarbetare har ansvaret för uppsökande verksamhet bland ungdomar. Denna modell bygger på den framgångsrika Hotspotinsatsen från Rotterdam som använts för att bekämpa otrygghet och kriminalitet genom ökad koordinering och målinriktade insatser.

- Tecken på radikalisering har identifierats av kommunens anställda och insatserna har prioriterats för att ge ökade förutsättningar för fältarbetare att förebygga och hantera insatserna inom ramarna för SSP-samarbete. Man har inte uppmärksammat en ökning av full beslöjning av kvinnor i någon bredare bemärkelse och man har heller inte sett tecken på att åsiktskontrollanter skulle utgöra ett problem. En av orsakerna kan vara att utsatta bostadsområden är geografiskt begränsade också till antal och att invandrarområden är relativt uppblandade och integrerade inom Köpenhamns olika distrikt.
- Radikaliseringsproblematiken omfattar ett brett spektrum av pådrivande faktorer från utrikespolitiska skeenden och konfliktområden till invandrarfientlighet, utanförskap, arbetslöshet, diskriminering och mediedrev mot extremister (ofta synligt förekommande i samband med Muhammedteckningarna).
- Det finns ett begränsat antal källarmoskéer i Köpenhamn och ingen av dessa anses vara våldsbejakande. En faktor är att extremister anses vara mycket fåtaliga. Detta har varit tydligt när man granskat kontakterna mellan de terroristtätade i de olika rättegångarna som alla verkar ha rört sig i samma radikala kretsar.
- Det finns inga synliga tecken på att radikala krafter är något stort problem vid skolor eller universitet. Hizb-ut-Tahir har dock ett starkt fotfäste i Köpenhamn men myndigheterna anser dock inte att de utgör någon kanaliserande roll för mer radikala våldsbejakande yttringar.
- Det finns heller ingen etnisk uppdelning av radikalisering som är identifierbar eller relevant. Dock har man sett en ny trend där invandrargång ofta omfattar radikalisering såväl som kriminalitet. Denna trend förväntas växa i omfattning och betydelse.

Fråga 2 – Problemområden

- Köpenhamns kommun arbetar hårt med insatser mot de fyra utsatta bostadsområdena. Man har nått stora framgångar i Mjølnerparken med dramatiskt fallande kriminalitet under 2008 och man har utvecklat en omfattande och väl finansierad bostadssocial strategi för hela området. Detta invandrartäta

bostadsområde består av 2 200 individer varav 93 procent har invandrarbakgrund (38 olika nationaliteter) med över 80 procent lever på socialbidrag. De senaste två åren har man lyckats sänka ungdomskriminaliteten genom ett stort antal åtgärder.

- Totalt sett finns det fyra officiellt klassificerade *utsatta* bostadsområden som omfattar 11 848 invånare enligt beräkningar gjorda år 2007. Nästan hälften av Köpenhamns bostadsområden som ligger i högriskzonen ligger i bostadsområdet Norrebro. Hela Köpenhamns kommun omfattar totalt 32 000 individer som bor i både utsatta områden och högriskzoner. Köpenhamns kommun har omfattande integrationsprojekt som bygger på att förbättra dessa områden mellan åren 2007-2010. En integrationsbarometer med indikatorer om sysselsättning, utbildning och bostadspolitik för varje stadsdel ger en översikt över framgångar samt fortsatta utmaningar.
- Inom Köpenhamns kommun drivs en aktiv politik för att ändra sammansättningen inom utsatta bostadsområden för att motverka enklavisering, arbetslöshet och utanförskap. Enligt danska erfarenheter finns ett samband mellan radikaliserings och sociala problem i bostadsområden och att detta i sin tur kan leda till parallella samfund. Därför har man i de fyra utsatta bostadsområden Mjølnerparken, Akacieparken, Tingbjerg och Aldersrogade krävt att nytillträdde hyresgäster måste ha ett arbete inom kommunen eller vara i heltidsutbildning.
- Köpenhamns kommun anser inte att det förekommer oregistrerade bostadsgäster i någon större utsträckning (i jämförelse med situationen i Malmö).
- Trots utsatta bostadsområden med högt invandrarantal så förekommer sällan rapporter om åsiktskontrollanter.
- Köpenhamns kommun arbetar preventivt med att bryta isolering för invandrare och utsatta bostadsområden. Man ser bristfälligheter i språkkunskaper som ett problem men har introducerat språkstest samt medborgarkunskap som obligatoriska krav för danskt medborgarskap.

Fråga 3 – Skolor

- Många skolor konfronteras med problematiken kring barn med traumatiserade upplevelser från konflikter. Köpenhamns kommun försöker identifiera skolor med bredast erfarenheter och har för avsikt att sammanställa *'best practice'* för skolor inom kommunen.
- Kommunen har ingen insyn i vilken utsträckning konflikter mellan föräldrar och skolpersonal förekommer och det verkar på ytan som om detta inte är ett utbrett problem.
- Det finns friskolor inom Köpenhamn som fungerar enligt gällande förordningar och det finns få indikatorer på att dessa inte följer skollagen. Ett intressant

fenomen är att religiösa friskolor förlorar elever till skolor som står i kommunal regi.

- Dansk media har rapporterat om förekomsten om tvångsgiften i unga åldrar men man har svårt att uppskatta utbredningen.

Fråga 4 – Kulturföreningar

- I Danmark stramar man just nu åt finansieringen av föreningar med nya evalueringsformer samt utvärdering av framgång och effekt av verksamhet.
- Det finns ett fåtal exempel på kulturella föreningar som maskerar religiös verksamhet men dessa har exponerats av media.
- Man ser heller inte med oro på någon extern finansiering från andra länder. Om det existerar har man ingen kunskap om hur pass utbredd det är.
- I Köpenhamn har man inte märkt av några föreningar som skulle motsätta sig demokrati, jämlikhet mellan könen etc. med undantag för debatten kring Hizb-ut-Tahir.

Fråga 5 – Forskning

- MHT Consult har påbörjat ett forskningsprojekt kring radikaliserings omfång och kringliggande problematik i Köpenhamn.

Fråga 6 – Framgångsrika satsningar

- Köpenhamn driver för närvarande en omfattande integrationskampanj som heter VI KBH'R (We Copenhageners) som inspirerats från Amsterdam och man har budgeterat för ett program för att motverka radikaliserings som inkluderar rådgivning över telefon, kompetensutvecklingskurser för stadsanställda och en grupp fältmentorer som stöttar arbetet som bedrivs.
- Köpenhamns kommun ingår i ett kommunalt samarbete om radikaliserings med Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Liverpool och Essen.

Lägesbild Amsterdam

Inledning

Amsterdam är Nederländernas största stad med ca 1,4 miljoner invånare. Precis som i Rotterdam så har ungefär hälften av befolkningen utländsk bakgrund med 172 olika nationaliteter. De största muslimska invandrargrupperna är främst turkar och marockaner men även indonesier och somalier utgör stora grupper.

Det var i Amsterdam 2004 som regissören Theo van Gogh bestialistiskt mördades på öppen gata av en 26-årig islamistisk extremist. Van Gogh-fallet utlöste enorma latenta spänningar inom landet om invandring och ledde en livlig offentlig debatt om vilka konsekvenser brytpunkten mellan interna integrationsproblem och externa händelser i omvärlden kan skapa. Detta ledde till ett batteri av olika preventiva åtgärder av holländska myndigheter. För Amsterdams räkning har kommunen sedan satsat stora resurser på att motverka och förebygga radikaliserings och en omfattande handlingsplan har utarbetats.

Vidare har man även satsat på forskning om radikaliseringsproblematiken för att öka kunskapen i frågan. Den initiala forskningen visade bland annat att två procent av Amsterdams unga muslimer på ett eller annat sätt var mottagliga för radikala idéer. Forskningen har också visat att den stigmatiserande debatten mot invandrare har bidragit till att försvara identiteten för unga muslimer som i vissa fall sökt sig till mer radikala hållningar.

I kommunens handlingsplan ingår nu en rad projekt och kampanjer för att motverka radikaliserings bland ungdomar och motverka dess bakomliggande faktorer.

Sammanfattning utifrån våra frågeställningar:

Fråga 1 – Radikaliserings

- Mordet på Theo van Gogh har lett till en kraftig polarisering och stärkt främlingsfientligheten. Man ser här en tydlig växelverkan mellan olika former av extremism.
- Radikaliserings anses vara på uppgång i Amsterdam. Man har noterat att ett flertal radikala grupper vunnit förtäring men endast en liten del av dessa är våldsbejakande. Man uppskattar att ca 1 500 personer i Amsterdam tillhör islamistiska radikala grupper.
- Man ser det som en stor utmaning att fånga upp de ungdomar som har blivit radikaliserade och försöka vända tillbaka till samhället.

- Fältarbetare i Amsterdam har uppgett svårigheten att arbeta med ungdomar med starkt befäst radikala åsikter och dikotom världsåskådning. Uppsökande verksamhet av fältarbetare är utmanade eftersom man många gånger blir kallade för "*takfir*" och avvisade. Därför försöker man rekrytera fler muslimer till fältarbeten som kan befästa trovärdighet.
- Man ser i Amsterdam både de interna och de externa faktorerna som de grundläggande orsakerna till den ökande radikaliseringskraften och man anser att båda spelar lika stor roll.
- I Amsterdam finns det ett stort problem med diskriminering gentemot muslimer. Kriminaliteten är hög bland marockanska ungdomar och många arbetsgivare diskriminerar dem.
- De grupper som anses vara mest sårbara för radikaliseringskraften är marockaner men även somalier, afghaner och irakier (dock i mindre utsträckning).
- Man ser en stor klyfta mellan första generationens invandrade muslimer och andra- och tredje generationerna. Ett återkommande problem är att föräldrar och barn som har kommunikationsproblem aldrig diskuterar Islam.
- Anledningen till att ungdomarna inte går till de stora moskéerna är för att de upplever Imamerna som gammalmodiga. Dessa Imamer kommer ofta från andra länder och förstår inte sig på ungdomars förutsättningar i Nederländerna. Istället för att gå till moskéer har många sökande ungdomar börjat mötas på informella mötesplatser där man diskuterar islam och kan ventilerar sina frustrationer och frågeställningar.
- Man har uppgifter som tyder på att fängelser utgör en radikaliseringsmiljö och fungerar som rekryteringsbaser. Från kommunens sida försöker man fånga upp radikala individer direkt när de frigges för att erbjuda stödprogram. Detta gör man även för dem som avtjänat fängelse för terrorism.
- I Amsterdam vet man att det förekommer åsiktskontrollanter i de mest segregerade områdena som tvingar kvinnorna i området att börja slöja och utsätter dem för förtryck och påtryckningar på olika sätt. Man tror dock inte att det är organiserat.
- De senaste tio åren har man sett att Islam har blivit viktigare för andra- och tredje generationens muslimer. Många flickor revolterar mot samhället och visar sin stolthet genom att börja bära slöja etc.

Fråga 2 – Problemområden

- Segregationen är ett problem som man försöker komma till rätta med men man har ännu inte gjort lika många insatser som i Rotterdam.
- I Amsterdam lever de flesta marockaner i den västra delen av staden och denna del är starkt segregerad. Här finner man även personer som tidigare dömts för terrorbrott - det är hit de kommer när de kommer ut från fängelser.
- I Amsterdam uppskattas de illegala och oregistrerade invandrarna till att vara mellan 15 000 - 50 000 i antal.
- I de olika boendialternativ som erbjuds i Amsterdam kan man antingen äga sin bostad (vilket muslimer nästan aldrig gör eftersom de inte vill betala ränta), ställa sig i bostadskö (som är väldigt långa) eller flytta till de mindre bra områdena (där de flesta nyanlända invandrare hamnar).
- Frekventa razzior genomförs med inriktning mot adresser som misstänks inhysa oregistrerade och/eller illegalt boende individer. Trångboddheten anses inte vara särskilt omfattande.
- I Nederländerna har man en hel del introduktions- och utbildningsprogram för nyanlända. Det råder ändå stora problem med invandrare som aldrig lär sig behärska språket och som direkt hamnar i utanförskap och utanför arbetsmarknaden.
- I Amsterdam känner man igen problematiken med att föräldrarnas integrations- och språkbarriärer leder till att barnen ofta får övertaget.
- Man vet att det finns ett stort problem med barn som inte kan läsa sina läxor hemma eller för det stöd eller trygghet de behöver för att fullfölja sin skolgång.
- Kvinnor och flickor blir väldigt påpassade av både familjemedlemmar och åsiktskontrollanter.

Fråga 3 – Skolor

- Man ser en ökad radikaliserings i skolorna. De muslimska ungdomarna har i högre grad börjat anamma ett alltmer radikalt synsätt. Man har infört tvådagarsprogram för att träna lärare i att känna igen indikationer på radikaliserings. Man har även upprättat ett kontor dit man kan rapportera fall, ställa frågor och be om stöd. Kontoret kallar vid behov in socialen och polisen för att samarbeta kring ett visst fall.

- Man uppger att de ungdomar som dras till de s.k. stadsrumsmoskéerna oftast känner varandra från gatorna och de allmänna mötesplatserna.
- Amsterdam har 15 muslimska grundskolor som är moderata i sin inriktning. Kommunen kontrollerar noga att skolorna följer skollagen och generellt ser man mycket positivt på dem som sköter sig. Här finner man välutbildade personer som står för tolerans och därför kan ifrågasätta extremismen och motstå rekryteringsförsök.
- Det finns emellertid skolor som inte helt följer skollagen och som bedriver strikta koranskolor på helgerna även om de sköter sig på vardagarna. Man saknar insyn i de informella helgverksamheterna.
- Man har problem med tvångsgiften hos unga, hos främst turkar och somalier.

Fråga 4 – Kulturföreningar

- De flesta muslimska kulturföreningarna i Amsterdam är kopplade till moskéer och arbetar med sociala aktiviteter. Kommunen finansierar endast de sociala aktiviteterna och inte de religiösa och det finns strikta regler kring detta. Man vet dock inte om det förekommer att pengar flyttas från en aktivitet i till annan inom samma organisation.
- Det har förekommit föreningar som motsätter sig demokrati, där har man dock varit noga med att vidta åtgärder mot dem i ett tidigt skede. Man tror att det fortfarande finns ett mörkertal.
- Utländsk finansiering av föreningar och institut förekommer.

Fråga 5 – Forskning

- Amsterdams kommun har i stor utsträckning finansierat forskning om radikaliseringsproblematiken. Bland annat har Institute for Migration and Ethnic Studies vid Amsterdams Universitet genomfört en forskningsstudie som fått stå till grund för kommunens handlingsplan "Amsterdam mot Radikalisering". Här pågår fortfarande en rad studier om fenomenet där resultaten förväntas i år.
- Man vill även beställa en utvärdering av kommunens handlingsplan och åtgärder under 2010.

Fråga 6 – Framgångsrika satsningar

- Att stärka självförtroendet och identiteten hos invandrarungdomar.
- Att bekämpa de främsta grogrunderna till radikalisering.
- Att arbeta mot bristen på förtroende gentemot politikerna och myndigheterna.

Lägesbild Rotterdam

Inledning

Rotterdam är Nederländernas andra största stad efter Amsterdam. Med världens näst största hamn efter Shanghai betraktas staden som en viktig ekonomisk och strategisk mötespunkt. Nästan hälften av Rotterdams befolkning är invandrare (av stadens 587 000 invånare är 276 000 invandrare) och staden rymmer 176 olika nationaliteter. De största muslimska invandrargrupperna är främst turkar och marockaner men även Indonesier (en f d holländsk koloni) och somalier utgör stora grupper.

Rotterdam lider av stora sociala problem med omfattande kriminalitet. Detta har skapat ett stort missnöje och även hjälpt högerextremism in i riksdagen. Efter mordet på filmskaparen Theo Van Gogh har detta missnöje mest riktats mot muslimer och skapat en omfattande och stark polarisering inom landet. Det har också lett till en livlig offentlig debatt om vilka konsekvenser brytpunkten mellan interna integrationsproblem och externa händelser i omvärlden kan skapa och det har föranlett till ett batteri av olika preventiva åtgärder.

Muslimsk extremism och radikaliserings i Rotterdam ses fortfarande som jämförelsevis liten (i motsats till exempelvis Amsterdam) men signifikant enligt representanter från Rotterdams kommun. Man har dock insett att det är en problematik som växer.

Rotterdams kommun har i samverkan med regeringen och andra kommuner handlat kraftfullt och sett till att skapa omfattande åtgärder för att förebygga radikaliserings enligt en nationell strategi, men även via olika lokala program.

Sammanfattningen utifrån våra frågeställningar:

Fråga 1 – Radikaliserings

- Radikaliserings i Rotterdam är liten men signifikant enligt representanter från Rotterdams kommun. Man ser inte en lika utmärkande ökning med full beslöjning av kvinnor i vissa områden så som i Sverige.
- Det vi i Sverige beskriver som källarmoskéer kallar man i Holland för stadsrumsmoskéer ("city-room mosques"). Man har märkt av en ökning av dessa och även sett en hel del affärer och liknande lokaler omvandlas till mötesplatser efter arbetstid. Ett fåtal av dessa har en våldsbejakande inriktning. Det finns försök från de våldsbejakande grupperingarna att närma sig men dessa försök avvisas oftast av moskéerna.
- Vissa radikala krafter, främst från salafistiska grupperingar, har förekommit i skolor och universitet. Ett exempel är gruppen Hizb-ut-Tahir som redan har ett

relativt väletablerat säte i Amsterdam och som även har försökt få fotfäste i Rotterdam.

- Både de interna och externa drivkrafter som vi funnit i Sverige är liknande de i Rotterdam och det går inte att urskilja om de externa eller interna är mest avgörande.
- En orsak till den ökade polariseringen och radikaliseringsen är högerextremismens framfart i landet. Rotterdams karta visar marockaners dominans i den norra delen av staden medan turkarna dominerar i den södra. Det finns uppenbara tecken på att högerextremisterna får stöd i områden runt omkring Rotterdam och bildar en ring runt staden.
- Identitetsfrågan är komplex i Rotterdam då invandrare från Turkiet föredrar att kalla sig för turkar medan marockanerna oftast identifierar sig som muslimer.
- Den somaliska gruppen är mycket mindre men identifieras som den andra mest utsatta och sårbara gruppen för radikalisering efter marockanerna. Man fokuserar även insatser på pakistanier och indonesier.
- Marockaner har svårare att anpassa sig och många lever under hårda sociala förhållanden med dåliga förutsättningar att ta sig ur sitt utanförskap.
- Åsiktskontrollanter av den sort man finner i Sverige var däremot inte ett problem i Rotterdam. Det man kan urskilja är att muslimska kvinnor och flickor i många fall var påpassade av sina familjer, dock har detta sin orsak i kulturella aspekter snarare än religiösa dito.

Fråga 2 – Problemområden

- En rad åtgärder mot segregation har dämpat problemen med trångboddhet och de negativa yttringar som detta medför. I invandrartäta områden är ändå segregationen ett faktum och man tampas med många av de sedvanliga problemen - socioekonomiska brister som hög arbetslöshet, hög kriminalitet, diskriminering och utanförskap.
- I Rotterdam lever invandrare relativt nära centrum och de flesta ungdomar rör sig både i city och utanför sina egna bostadsområden på regelbunden basis.
- Rotterdams kommun arbetar mot etableringen av parallella samfund och har ett batteri av åtgärder för att främja diversifiering inom områden. Exempelvis har man sedan 2007 en lag som kräver att man måste tjäna 20 procent över minimilön för att flytta till vissa bostadsområden som tidigare varit segregerade, man väljer bort grundat på inkomst och inte etnicitet.

- Noggranna kontroller utförs för att upptäcka bidragsfusk.
- Kontroller sker av att folk inte bosätter sig i områden utan att registrera sig men resultaten är fortfarande inte fullkomliga.
- Trots en rad introduktionsprogram har man problem med invandrare som aldrig lär sig behärska språket och som till följd av detta hamnar i ett utanförskap med svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Fråga 3 - Skolor

- Skolor har problem att hantera svåra situationer med barn från olika bakgrunder som gått genom traumatiska upplevelser.
- Det förekommer konflikter mellan skolpersonal och föräldrar och det har också förekommit att barnen har plockas ur den kommunala skolan för att sättas i en religiös friskola som ses ligga mer i enhetlighet med familjens värderingar.
- Man ser en ökning i ungdomars religiositet. Dels är det många ungdomar som väljer att markera sitt ursprung genom att t ex. börja bära slöja och be i korridorerna under lektionstid. Upplevelsen av att Islam är under attack och att muslimer är diskriminerade är stark och många lärare oroar sig för radikalisering.
- Religiösa skolor är fullt tillåtna i Nederländerna och ses ofta som ett bra alternativ för föräldrar som vill att deras barn ska skola på katolskt, muslimskt eller annat vis.
- I de muslimska friskolorna är det ett återkommande problem att de sköter sig dåligt, håller låg standard på deras undervisning som leder till att en stor del av ungdomarna inte går ut grundskolan med godkända betyg.
- I Nederländerna har man inte problem med efterföljning av skollagen. Man utför noga kontroller och man har länge fokuserat på de muslimska friskolorna på grund av att det ofta förekommer problem. I fjol stängdes fyra muslimska friskolor i Rotterdam och Amsterdam.
- Man tror att rekrytering i skolor förekommer, dock oklart i vilken utsträckning.
- De kommunala skolorna har varit bra på att uppmärksamma radikalisering och be kommunen om hjälp. De privata skolorna har tenderat att inte uppmärksamma problematiken lika mycket eftersom de är rädda för dålig publicitet.
- Tvångsgiften i unga åldrar förekommer men man har svårt att uppskatta hur utbrett det är. Även om moskéerna hävdar att de inte viger barnen finns det uppgifter om att de har gett sin välsignelse till giftermål.

Fråga 4 – Kulturföreningar

- I Nederländerna har man stramat åt finansieringen av föreningar. Numera finns det krav på att finansieringen skall vara aktivitetsbaserad och alltid knuten till social/kulturell verksamhet (aldrig religiös). De har höga krav på att föreningarna skall återrapportera och visa resultat. Man har uppföljningsprogram som kontrollerar att föreningarna följer sina åtaganden.
- I Rotterdam har man inte märkt att några föreningar skulle motsätta sig demokrati, detta har dock förekommit i Amsterdam.
- Det förekommer utländsk finansiering av moskéer och institut vilket återkommande rapporterats av den holländska säkerhetstjänsten AIVD och terrorismkoordinatorskansli i regeringskansliet, NCTb.

Fråga 5 – Forskning

- Rotterdams kommun kommer detta år att beställa en studie om en geografisk karta på alla islamistiska, högerextrema och djurrättsaktivister. Man vill undersöka olika hierarkier och dynamiken mellan etniska grupper och beteendemönster.
- Utvärdering av alla åtgärder genomförs i början av 2010.

Fråga 6 – Framgångsrika satsningar

- Att öka förtroendet mellan den muslimska delen av befolkningen och regeringen genom olika gemenskaps- och brobygggarprogram som får dessa grupper att känna sig välkomna.
 - Att arbeta mot ett ökat samspel mellan olika åtgärdsprogram.
-